



W. J. Brennan

Ole Berthelsen

24. marts 1919 – 19. maj 2003

af Henning Sørensen

Ole Berthelsen blev født den 24. marts 1919 i Nørresundby som søn af maskinmester Bernhard Aage Berthelsen og hustru Mette Marie, født Bentsen.

Han blev student fra Marselisborg Gymnasium i 1938 og påbegyndte samme år studiet til den Naturvidenskabelige Skoleembedseksamen ved Københavns Universitet med geologi som hovedfag.

I 1938 var geologi et meget lille fag i Danmark, der var kun to små geologiske institutioner, Universitetets Mineralogisk-geologiske Institut og Museum og Danmarks Geologiske Undersøgelse (DGU), som ikke havde meget samarbejde. De fleste af de få hovedfagsstuderende fik timelønnet arbejde på Museet eller på DGU og blev tidligt i studierne knyttet til den ene eller den anden af de to institutioner. Mange kom aldrig ud af det tilhørsforhold, idet de efter den afsluttende eksamen blev sluset ind i en stilling ved den pågældende institution, hvor de forblev resten af deres professionelle liv.

Sådan gik det Ole Berthelsen. Han blev tidligt i studiet tilknyttet en af DGU's vigtigste funktioner, Borearkivet, der er Danmarks centrale register for geologiske data, og blev involveret i både det praktisk orienterede arbejde og i forskningen. Efter afsluttende eksamen i 1946 fortsatte han i en timelønnet stilling ved DGU, blev i 1949 ansat som videnskabelig assistent, i 1952 forfremmet til afdelingsgeolog og i 1961 til statsgeolog og leder af Borearkivet. I 1965 blev han direktør for institutionen, et embede han beklædte til pensioneringen i 1983.

Han blev allerede i studietiden interesseret i dyregruppen bryozoaer, også kaldt mosdyr, som er en hovedbestanddel af nogle af de danske aflejringer fra Danien-tiden. Et eksempel er bryozokalken i den øverste del af Stevns Klint. Før ham havde få beskæftiget sig med den meget komplicerede og artsrige bryozofauna, og store dele af den var helt ubeskrevet. Hans første undersøgelser vedrørte udbredelsen af en enkelt art og fik som resultat, at bryozoaer kan anvendes i udredningen af aflejringernes stratigrafi. Derefter gik han i gang med de cheilostome bryozoaer i Danien-aflejringerne. Han bragte orden i sagerne og beskrev 117 arter, heraf 42 nye. På det grundlag behandlede han Danienaflejringernes stratigrafi og Danienhavets palæo-økologiske forhold, såsom vanddybde, temperatur og saltholdighed. En samlet fremstilling af resultaterne blev præsenteret i disputatsen fra 1962: *Cheilostome Bryozoa in the Danien Deposits of East Denmark*, et arbejde på 290 sider med 28 plancher, som blev publiceret i en af DGU's skriferækker (DGU II Rk. Nr. 83). Afhandlingen fik stor betydning for danske, tyske,

engelske og amerikanske forskere, som arbejdede videre på det grundlag, han havde skabt. Ole Berthelsen fortsatte bryozundersøgelserne, men måtte træffe den tunge beslutning at opgive forskningsvirksomheden, da han blev udnævnt til direktør. Han håbede dog at kunne vende tilbage til forskningen og sikrede sig en "hule" på DGU, hvor det store forskningsmateriale fortsat var tilgængeligt.

Jeg ser to årsager til hans beslutning om at indstille forskningen, en indre og en ydre.

Den indre årsag var, at DGU på det tidspunkt var en stillestående, indadvendt institution med ca. 50 ansatte. Set udefra var det et sted, hvor man hyggede sig. Den nye direktør kendte selvsagt institutionen godt indefra og vidste, at det ville blive en fuldtidsopgave at bringe den på niveau med de bedste tilsvarende institutioner i andre lande og i øvrigt også med niveauet andre steder i Danmark. Der var meget at skabe orden i og sætte gang i for den nye direktør, og han tog hårdt fat.

Den ydre årsag var, at Ole Berthelsen tidligere end de fleste andre danske geologer indså, at der i samfundet var et stort behov for geologisk viden, og at DGU var den institution, som kunne levere den viden. Han erkendte, at han var placeret i en nøgleposition, og at han måtte sætte alle sine kræfter ind på at løfte opgaven.

Som leder af borearkivet havde han stået for en styrkelse af udforskningen af grundvandet og deltaget i videnskabelige og praktiske projekter, som førte til en forbedret vandforsyning mange steder i landet. Hans tid i borearkivet gav ham også stor generel viden om vandforsyningsforhold. Han var med til at igangsætte UNESCOs Internationale Hydrologiske Dekade i Danmark og blev formand for nationalkomiteen for dekaden i 1968. Dekaden skabte opmærksomhed om Verdens vandforsyningsproblemer og om nødvendigheden af øget forskning på området. Han var en af initiativtagerne til oprettelsen af en Nordisk Maringeologisk Kommission, som han blev formand for i 1968. Han tog dette initiativ, fordi han forudså, at der ville blive behov for en maringeologisk indsats, bl.a. med henblik på indvindingen af havbundens råstoffer og på de forventede store anlægsarbejder i søterritoriet.

Ole Berthelsen havde også blik for vigtigheden af at inddrage geologien i belysningen af et samfundsanliggende, som kom i fokus i begyndelsen af 1970'erne under overskriften forurening og ressourceudtømming. Han tog aktivt del i Forureningsrådets arbejde i 1970 og var medlem af de arbejdsgrupper, som så på vandforsyning, vandforurening og råstofindvinding, og som skabte grundlaget for de følgende års kraftige udvikling inden for hydrogeologien og råstofgeologien. Han blev formand for råstofrådet, som var et af resultaterne af dette arbejde. Forureningsrådets anbefalinger blev fulgt op af en omfattende lovgivning. Miljøministeriet blev oprettet i 1975,

og DGU, som hidtil havde hørt under Ministeriet for offentlige arbejder, blev overflyttet hertil. DGU fik derved den centrale placering, som Ole Berthelsen havde haft for øje, og fik overdraget vigtige opgaver i forbindelse med udarbejdelsen og administrationen af de nye miljø-, planlægnings- og råstoflove. DGU blev på flere områder en del af tilsynsmyndigheden og den institution, som samlede viden om de forskellige områder, bl.a. i kraft af at indberetninger om aktiviteterne skulle afleveres til DGU.

Samtidig med denne nærmest eksplosive udvikling på miljøområdet foregik en omfattende eftersøgning af olie, gas og salt til lands og til havs. Det første fund af olie i den danske del af Nordsøen skete i 1971, hvilket resulterede i en ny undergrundslov og nye opgaver til DGU. Ole Berthelsen var drivkraften i udviklingen af de geologiske bidrag til udforskningen og forvaltningen af olie- og gasudvindingen og blev medlem af den første bestyrelse for A/S Dansk Olie og Naturgas (DONG).

Ole Berthelsen var bevidst om, at skulle DGU magte at løse alle disse og kommende opgaver på forsvarlig måde, måtte den faglige udvikling og den dertil knyttede forskning plejes og styrkes. Dette lykkedes i betydelig grad. Det er ikke mindst hans fortjeneste, at geologien og DGU har fået en så stærk samfundsmæssig placering, og at DGU er blevet en stor moderne sektorforskningsinstitution, som havde mere end 200 ansatte, da han gik på pension i 1983.

Som pensionist genoptog Ole Berthelsen forskningen. Det blev ikke bryozoerne, som han var kommet for langt væk fra, men han udarbejdede to meget læseværdige geologiske egnsbeskrivelser, den ene af barndomsområdet ved Ålborg (1987), den anden af det nordlige Sokkelund Herred, dvs. det nordlige Københavnsområde (1995), hvor han tilbragte sit voksenliv.

Ole Berthelsen udstrålede en ligefrem og venlig autoritet og jysk lune, og han kommunikerede lige godt med ministre, departementschefer, politikere, brøndborere, stenfiskere, de landmænd, på hvis marker der blev foretaget prøveboringer, osv. Jeg har førstehåndsviden om det, fordi jeg i en periode var ansat som leder af en af DGU's afdelinger og sammen med ham deltog i møder og rejser. Jeg oplevede, at han blev værdsat og respekteret i alle kredse; også fordi han kunne lette en vanskelig forhandlingssituation med en kvik eller lun bemærkning.

Han var en god og respekteret leder af DGU. Det kan jeg også give min personlige vurdering af, fordi jeg under nogle af hans efterhånden langvarige sygdomsperioder var konstitueret som direktør og siddende i hans stol fik hans hverdag tæt ind på livet. Han havde overblik og orden i alle forhold og var meget afholdt for sin ledelsesstil. Han interesserede sig for sine medarbejdere og var god til at lytte til deres forslag og bekymringer. Forbindelseslinjen til de forskellige ministerier, myndigheder og organisationer fungerede perfekt, hvilket jeg oplevede, da det var min opgave at

forhandle DGU's kommende bevillinger, revisionen af råstofloven, og en hel del andet.

Der blev også trukket på Ole Berthelsen i kollegial og anden sammenhæng. 1957-1958 var han redaktør for og 1965-1967 formand for Dansk Geologisk Forening og 1983 formand for Vandrådet, 1965 medlem af Dansk Nationalråd for Oceanografi, 1974-1977 medlem af Naturfredningsrådet og en hel del mere.

Ole Berthelsen blev indvalgt i Akademiet for de Tekniske Videnskaber i 1966 og i det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab i 1979. I indstillingen til Selskabet lød begrundelsen, at han stod som eksponent for forbindelsen mellem den geologiske forskning og samfundet og dermed indtog en central stilling i dansk geologi.

I 1995 blev DGU sammenlagt med Grønlands Geologiske Undersøgelse (GGU) til Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelse (GEUS), som i 2002 flyttede sammen med Københavns Universitets geologiske og geografiske institutter og Geologisk Museum i Geocenter København. Ole Berthelsens tiltræden som direktør faldt tidsmæssigt sammen med, at Dispositionsplanudvalget for Københavns Universitet foreslog, at DGU, GGU og Universitetsgeologien blev samlet i et Geocenter, når Polyteknisk Læreanstalt rømmede bygningerne på Øster Voldgade 10. Han deltog i drøftelserne af dette forslag, som medarbejderne på DGU ikke var begejstrede for; de indledningsvis omtalte institutionelle tilhørsforhold eksisterede stadig. Af flere grunde nød forslaget ikke fremme dengang. Ole Berthelsen nåede dog at se forslaget realiseret. Jeg så ham sidste gang, da Geocentret blev indviet den 16. september 2002. Da var han mærket af sygdom. Han døde den 19. maj 2003.

Ole Berthelsen blev i 1946 gift med Mete-Marie, født Gregersen, som var ham en stærk støtte gennem hele livet. Hun døde i februar 2005. Der er to sønner i ægteskabet, Peter og Poul.

Betegnelsen 'den rette mand på rette tid og sted' kan ikke anvendes bedre om nogen end om Ole Berthelsen. Han var på plads og parat, da samfundets efterspørgsel efter geologisk viden udviklede sig eksplosivt i 1970'erne, og fik dermed stor og blivende betydning for DGU/GEUS og i ikke mindre grad for dansk geologi.

Æret være hans minde.